EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

7. september 2006 *

Kohtuasjas C-125/05,

mille esemeks on EÜ artikli 234 alusel Østre Landsreti (Taani) 15. märtsi 2005. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 17. märtsil 2005, menetluses

VW-Audi Forhandlerforeningen, kes tegutseb Vulcan Silkeborg A/S-i esindajana,

versus

Skandinavisk Motor Co. A/S,

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja esimees A. Rosas, kohtunikud J.-P. Puissochet, S. von Bahr, U. Lõhmus ja A. Ó Caoimh (ettekandja),

* Kohtumenetluse keel: taani.

kohtujurist: L. A. Geelhoed,
kohtusekretär: abikohtusekretär H. von Holstein,

arvestades kirjalikus menetluses ja 16. veebruari 2006. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

— Vulcan Silkeborg A/S-i esindajana tegutsev VW-Audi Forhandlerforeningen, esindajad: *advokat* M. Goeskjær ja *advokat* P. Gregersen,

— Skandinavisk Motor Co. A/S, esindajad: *advokat* C. Karhula Lauridsen, *advokat* T. Ryhl ja *advokat* J. Ørskov Rasmussen,

— Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad: N. B. Rasmussen ja A. Whelan,

olles 27. aprilli 2006. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab komisjoni 28. juuni 1995. aasta määruse (EÜ) nr 1475/95 asutamislepingu artikli [81] lõike 3 kohaldamise kohta mootorsõidukite turustamist

ja teenindust käsitlevate teatavate kokkuleppeliikide suhtes (EÜT L 145, lk 25) artikli 5 lõike 3 tõlgendamist.

2 Kõnealune eelotsusetaotlus on esitatud VW-Audi Forhandlerforeningeni (Volkswageni ja Audi kaubamärkide edasimüüjate ühendus), kes tegutseb Vulcan Silkeborgi A/S-i esindajana (edaspidi „VS"), ja Skandinavisk Motor Co. A/S-i (edaspidi „SMC") vahelises kohtuvaidluses, mille esemeks on viimase poolt Audi kaubamärgiga mootorsõidukite Taanis turustamise eesmärgil VS-iga sõlmitud kokkuleppe aastase etteteatamisega lõpetamise seaduslikkus.

Õiguslik raamistik

3 Määruse nr 1475/95 põhjenduse 19 kohaselt:

„Artikli 5 lõike 2 punktides 2 ja 3 ning lõikes 3 sätestatakse miinimumtingimused turustamist ja teenindust käsitlevate kokkulepete kehtivusaega ja lõpetamist puudutavatele eranditele, kuna turustaja poolt lepingujärgsete kaupade turustamise ja teeninduse parandamiseks tehtud investeeringute ning lühiajaliste või lühikese etteteatamisajaga lõpetatavate lepingute koosmõjul suureneb oluliselt turustaja sõltuvus tarnijast. Selleks, et vältida paindlike ja tõhusate turustusvõrkude arendamise takistamist, peaks tarnijal olema siiski erakorraline õigus leping lõpetada, kui turustusvõrk või selle oluline osa vajab ümberkorraldamist. [...]"

4 Määruse nr 1475/95 artikkel 1 teeb EÜ artikli 81 lõikes 1 ette nähtud piirangu osas erandi neile kokkulepetele, millega tarnija kohustab edasimüüjat edendama lepingujärgsete kaupade turustamist kindlal territooriumil ning kohustub jätma edasimüüjale mootorsõidukite ja varuosade varud nimetatud territooriumil.

5 Nimetatud määruse artikli 4 lõige 1 sätestab, et erandile ei ole takistuseks kokkulepe, millega turustaja võtab endale kohustuse järgida miinimumtingimusi muu hulgas lepingujärgsete kaupade kaubanduslikult kasutatavate seadmete või remondi- ja hooldusteenuste turustamisel ja teenindusel.

6 Sama määruse artikli 5 lõiked 2 ja 3 sätestavad:

„2. Kui turustaja võtab endale artikli 4 lõikes 1 ette nähtud kohustuse selleks, et parandada turustamise ja teeninduse struktuuri, kohaldatakse erandit ainult tingimusel, et:

[...]

2) kokkuleppe kehtivusaeg on vähemalt viis aastat või piiramatu kehtivusajaga kokkuleppe lõpetamise tavaline tähtaeg mõlemale kokkuleppepoolele on vähemalt kaks aastat; [...]

[...]

3. Lõigetes 1 ja 2 ette nähtud erandi tingimused ei mõjuta:

— tarnija õigust kokkulepet vähemalt üheaastase etteteatamisega lõpetada, kui see on vajalik terve võrgu või selle olulise osa ümberkorraldamiseks,

[...]

Igal juhul peavad kokkuleppepooled vaidluste puhul nõustuma vaidluse kiiret lahendamist võimaldava korraga, nt õigus pöörduda taotlusega sõltumatu eksperdi või vahekohtuniku poole, ilma et see piiraks kõigi kokkuleppepoolte õigust pöörduda asjas kohaldatava siseriikliku õiguse järgselt pädeva kohtu poole."

7 Vastuses 16. küsimuse punktile a, mis kõlas: „Kas kokkulepet on võimalik ennetähtaegselt lõpetada?", märgib komisjon määruse nr 1475/95 seletuskirjas järgmist:

„Tootjal on õigus kokkulepe ennetähtaegselt (üheaastase etteteatamisega) lõpetada, kui tal tuleb terve oma turustusvõrk või selle oluline osa ümber korraldada. Ümberkorraldamise vajadus kinnitatakse pooltevahelise kokkuleppega või — kui turustaja seda nõuab — sõltumatu eksperdi või vahekohtuniku poolt. Taotluse esitamine sõltumatule eksperdile või vahekohtunikule ei mõjuta kõigi kokkuleppepoolte õigust pöörduda siseriikliku kohtu poole kehtiva siseriikliku õiguse kohaselt (artikli 5 lõige 3). Kui tarnija on jätnud kokkuleppes endale õiguse ühepoolseks lõpetamiseks, mis ületab määrusega kehtestatud piire, jääb ta automaatselt ilma õigusest grupierandile (artikli 6 lõike 1 punkt 5 [...]).

Võimalus ennetähtaegseks lõpetamiseks sisaldub määruses selleks, et tootjad saaksid oma turustusvõrku ümber korraldades paindlikult tegutseda (põhjendus 19). Ümberkorraldamise vajadus võib tuleneda konkurentide tegevusest või muudest majanduslikest asjaoludest, olenemata sellest, kas see tuleneb tootja ettevõttesisestest otsustest või välistest asjaoludest, nt sellise ettevõtte sulgemine, kellel on asjaomases piirkonnas palju töötajaid. Esineda võivate olukordade suure hulga tõttu ei ole reaalne loetleda kõiki võimalikke ümberkorraldamise põhjusi.

See, kas ümberkorraldus puudutab turustusvõrgu „olulist osa" või mitte, otsustatakse asjaomase tootja turustusvõrgu spetsiifilist korraldust puudutavate asjaolude põhjal. „Oluline" viitab nii majanduslikule kui ka geograafilisele aspektile, mis võib piirata turustusvõrku või selle osa asjaomases liikmesriigis. Igal juhul tuleb tootjal jõuda kokkuleppele kas sõltumatu eksperdi või vahekohtunikuga või siis turustajaga, kellega sõlmitud turustuskokkulepe lõpetatakse, ilma et oleks vaja konsulteerida muude turustajatega, keda kokkuleppe ennetähtaegne lõpetamine kaudselt mõjutab."

8 Alates 1. oktoobrist 2002 asendati määrus nr 1475/95 komisjoni 31. juuli 2002. aasta määrusega (EÜ) nr 1400/2002 asutamislepingu artikli 81 lõike 3 kohaldamise kohta teatavat liiki vertikaalsete kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse suhtes mootorsõidukisektoris (EÜT L 203, lk 30; ELT eriväljaanne 08/02, lk 158).

9 Määruse nr 1400/2002 artikli 4 lõige 1 pealkirjaga „Põhilised piirangud" näeb ette, et erandit ei kohaldata vertikaalsete kokkulepete suhtes, mille eesmärk on selles lõikes sätestatud teatavad piirangud.

10 Sama määruse artikkel 10 sätestab:

„EÜ asutamislepingu artikli 81 lõikes 1 sätestatud keeldu ei kohaldata ajavahemikus 1. oktoobrist 2002 kuni 30. septembrini 2003 nende kokkulepete suhtes, mis on 30. septembril 2002 juba jõus ja mis ei vasta käesolevas määruses sätestatud erandi tingimustele, kuid vastavad määruses (EÜ) nr 1475/95 sätestatud erandi tingimustele."

11 Vastuses 20. küsimusele pealkirjaga „Kuidas määruse nr 1475/95 alusel sõlmitud kokkuleppeid üleminekuperioodi jooksul ennetähtaegselt lõpetada?" märgib komisjon määruse nr 1400/2002 seletuskirjas muu hulgas järgmist:

„Alates 30. septembrist 2002 kehtetu määruse nr 1475/95 asendamine uue määrusega ei tähenda, et turustusvõrk tuleks *de facto* ümber korraldada. Autotootjatele jääb siiski õigus pärast uue määruse jõustumist oma turustusvõrgu oluline osa ümber korraldada. Määruse nr 1475/95 järgimiseks ja järelikult ka üleminekuperioodi kasutamiseks tuleb lepingu lõpetamisest kaheaastase tähtajaga ette teatada, välja arvatud juhul, kui on otsustatud läbi viia ümberkorraldus või kui esineb hüvitamiskohustus."

12 Lisaks, mis puudutab 68. küsimust pealkirjaga „Kas määrus näeb ette minimaalse tähtaja kokkuleppe lõpetamiseks?", on nimetatud seletuskirjas kõnealusele küsimusele antud vastuse neljandas lõigus, mis käsitleb üheaastase etteteatamisega lõpetamist, märgitud:

„Turustusvõrgu ümberkorraldamise vajadus on objektiivne küsimus ning see, et tarnija peab asjaomast ümberkorraldamist vajalikuks, ei lahenda vaidluse all olevat küsimust. Niisugusel juhul on siseriikliku kohtu või vahekohtuniku ülesanne lahendada küsimus asjaoludest lähtuvalt."

Menetlus põhikohtuasjas ja eelotsuse küsimused

13 21. septembril 1996 sõlmis SMC VS-i, alates 1975. aastast Taanis Audi kaubamärgiga mootorsõidukeid turustava ettevõttega uue kokkuleppe nimetatud mootorsõidukite turustamiseks selles liikmesriigis.

14 Selle kokkuleppe artikli 19 punkt 1 pealkirjaga „Kokkuleppe lõpetamine lühendatud etteteatamisega" sätestab:

„Tarnijal on [...] õigus kokkulepe lõpetada kirjalikult, tähitud kirjaga ja 12-kuulise etteteatamisega, kui tekib vajadus tarnija turustusvõrk tervikuna või olulises osas põhjalikult ümber korraldada."

15 16. mail 2002 kiitis Audi AG (edaspidi „Audi") heaks oma Taani turustusvõrgu ümberkorralduskava, mis määras muu hulgas kindlaks nende turustajate arvu, kellel oli lubatud kõnealuses liikmesriigis ette nähtud finantseesmärke ellu viia.

16 2. septembril 2002 saatis SMC 28-le Audi turustajale Taanis, sh VS-ile järgmise kirja:

„Teatavat liiki vertikaalsete kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse suhtes mootorsõidukisektoris alates 1. oktoobrist 2002 jõustuvat ühenduse uut erandit silmas pidades oleme sunnitud oma turustusvõrgu ühe aasta jooksul ümber korraldama ning turustamislepingud uue grupierandite määrusega kohandama.

Seoses vajaliku ümberkorraldamisega anname vastavalt turustamislepingu artikli 19 punktile 1 12-kuulise etteteatamistähtajaga teada, et lõpetame teie lepingu Audi sõiduautode kohta; leping lõpeb 30. septembril 2003."

17 Samal päeval saatis SMC VS-ile eraldi kirja, milles märkis, et määratleb lähikuude jooksul Audi edaspidised nõuded üksikutele turustajatele, rõhutades asjaolu, et veel on liiga vara täielikult hinnata tagajärgi Audi olemasolevale turustusvõrgule.

18 3. oktoobri 2002. aasta kirjas teatas SMC VS-ile, et selleks, et vastata turu nõudlusele tulevikus, peab olemasolevat turustajate võrgustikku vähendama 28-lt turustajalt 14-le ning et VS-ile uut turustuslepingut ei pakuta.

19 Neil asjaoludel esitas VW-Audi Forhandlerforeningen eelotsusetaotluse esitanud kohtule hagi nende Audi kaubamärgiga mootorsõidukite edasimüüjate nimel ja arvel, kelle turustuslepingud on lõpetatud, väites, et etteteatamistähtaja pikkus oleks pidanud olema 24 kuud.

20 Leides, et nimetatud kohtuasi tõstatab küsimusi ühenduse õiguse tõlgendamise kohta, otsustas Østre Landsret menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas [...] määruse nr 1475/95/EMÜ [...] artikli 5 lõiget 3 tuleb tõlgendada nii, et tarnija poolt turustuskokkuleppe aastase etteteatamisega lõpetamine nõuab põhjendust, mis sisaldab enamat kui viidet sellele sättele?

2. Kui vastus esimesele küsimusele on jaatav, siis:

   Milliseid nõudeid saab vastavalt ühenduse õigusele sellise põhjenduse sisu suhtes seada ning millal tuleb põhjendus esitada?

3. Millised on tagajärjed põhjenduse nõuetele mittevastaval või hilinemisega esitamisel?

4. Kas määruse nr 1475/95 [...] artikli 5 lõiget 3 tuleb tõlgendada nii, et tarnija poolt kokkuleppe aastase etteteatamisega lõpetamine peab toimuma tarnija poolt eelnevalt koostatud ümberkorralduskava põhjal?

5. Kui vastus neljandale küsimusele on jaatav, siis:

   Milliseid nõudeid võib vastavalt ühenduse õigusele tarnija poolt koostatud ümberkorralduskava sisule ja vormile esitada ning millal peab ümberkorralduskava olema kättesaadav?

6. Kui vastus neljandale küsimusele on jaatav, siis:

   Kas tarnija on kohustatud teavitama turustajat, kellega ta on lepingu lõpetanud, ümberkorralduskava sisust ning millal ja millises vormis peab see sel juhul toimuma?

7. Kui vastus neljandale küsimusele on jaatav, siis:

Millised on tagajärjed juhul, kui võimalik ümberkorralduskava ei vasta nõuetele, mida selle kava vormile ja sisule võib esitada?

8. Määruse nr 1475/95 [...] artikli 5 lõike 3 taanikeelses versioonis on tarnija poolt turustajaga sõlmitud kokkuleppe aastase etteteatamisega lõpetamisel eelduseks, et „see on vajalik terve võrgu või selle osa põhjalikuks ümberkorraldamiseks". Sõna „vajalik" esineb määruse nr 1475/95 kõikides tõlgetes, aga sõna „põhjalikuks" esineb ainult taanikeelses versioonis.

Neil asjaoludel on esitatud küsimus:

Milliseid nõudeid võib ümberkorraldamise olemuse suhtes kehtestada, et tarnija saaks kokkuleppe aastase etteteatamisega vastavalt määruse nr 1475/95 [...] artikli 5 lõikele 3 lõpetada?

9. Kui uurida küsimust, kas tingimused — vastavalt määruse nr 1475/95 artikli 5 lõikele 3 kokkuleppe tarnija poolt aastase etteteatamisega lõpetamiseks — on täidetud, siis kas omab tähtsust, millised oleksid võimalikud majanduslikud tagajärjed tarnijale, kui ta oleks kokkuleppe lõpetanud kaheaastase etteteatamisega?

10. Kellel lasub kohustus tõendada, et vastavalt määruse nr 1475/95 [...] artikli 5 lõikele 3 on täidetud tarnija poolt kokkuleppe aastase etteteatamisega lõpetamise tingimused, ning kuidas täidetakse sellist tõendamiskoormist?

11. Kas määruse nr 1475/95 [...] artikli 5 lõiget 3 tuleb tõlgendada nii, et tingimused — vastavalt nimetatud sättele kokkuleppe aastase etteteatamisega lõpetamiseks tarnija poolt — võivad olla juba täidetud seetõttu, et grupierandeid käsitleva määruse nr 1400/2002 rakendamine võis iseenesest tarnija ettevõttevõrgustiku põhjaliku ümberkorraldamise vajalikuks muuta?"

Eelotsuse küsimused

21 Eelotsusetaotluse esitanud kohus küsib nende küsimustega sisuliselt täpsustust selle kohta, kui ulatuslik on määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimeses taandes ette nähtud tarnija õigus lõpetada kokkulepe vähemalt üheaastase etteteatamisega, kui tekib vajadus turustusvõrk tervikuna või olulises osas ümber korraldada.

22 Nagu komisjon ja SMC on kohtuistungil juba märkinud, on eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud küsimuste peamine eesmärk määratleda põhinõuded, millest kokkuleppe lõpetamise õiguse teostamisel tuleb juhinduda (kaheksas ja üheksas küsimus). Selles kontekstis on esitatud ka küsimus, kellel lasub kohustus tõendada, et lõpetamise tingimused on täidetud ning kuidas selliseid tõendeid tuleb esitada (kümnes küsimus). Lisaks sellele on küsitud, kas kokkuleppe lõpetamise õiguse suhtes kehtib teatavate vorminõuete täitmise kohustus seoses lõpetamise põhjendamise ja ümberkorralduskava olemasoluga (esimene ja seitsmes küsimus). Lõpuks

küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt seda, kas määruse nr 1400/2002 jõustumine oli iseenesest piisav, et tekiks vajadus turustusvõrk määruse nr 1475/95 nimetatud sätte tähenduses ümber korraldada (üheteistkümnes küsimus).

Kaheksas ja üheksas küsimus

23 Nende küsimustega, mida tuleb hinnata koos, küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt seda, millised põhinõuded tuleb määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimese taande kohaldamiseks täita.

24 Määruse nr 1475/97 artikli 5 lõike 2 punkt 2 sätestab, et kui turustaja võtab endale teatud kohustuse selleks, et parandada turustamise ja teeninduse struktuuri, kohaldatakse nimetatud määruses ette nähtud erandit ainult tingimusel, et piiramatu kehtivusajaga kokkuleppe lõpetamise tavaline tähtaeg mõlemale kokkuleppepoolele on põhimõtteliselt vähemalt kaks aastat.

25 Siiski näeb nimetatud artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimene taane ette, et erandi tingimused ei mõjuta tarnija õigust kokkulepet vähemalt üheaastase etteteatamisega lõpetada, kui see on vajalik terve võrgu või selle olulise osa ümberkorraldamiseks.

26 Määruse nr 1475/95 põhjendusest 19 nähtub, et turustajate poolt lepingujärgsete kaupade turustamise ja teeninduse parandamiseks tehtud investeeringutest hoolimata ei saa paindliku ja tõhusa turustussektori struktuuri arendamist takistada.

Vastavalt samale põhjendusele peab tarnijal olema siiski õigus kokkulepe lõpetada, kui turustusvõrk või selle oluline osa vajab ümberkorraldamist.

27 Sellest tuleneb, et määruse artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimene taane kehtestab erandi, mida sellisena tuleb tõlgendada kitsalt.

28 Siinkohal tuleneb kõnealuse sätte sõnastusest endast, et selles sätestatud õigus lepingu lõpetamisele on allutatud kahe tingimuse koosmõjule, esiteks peab toimuma asjaomase tarnija terve turustusvõrgu või selle osa ümberkorraldamine ja teiseks peab see ümberkorraldamine olema vajalik.

29 Mis puudutab esimest tingimust, siis tuleneb nimetatud sättest, et kõigepealt peab esinema asjaomase tarnija turustusvõrgu „ümberkorraldamine". Niisuguse ümberkorraldamisega peab tingimata kaasnema muutus selle tarnija turustussektori struktuuri korralduses, mis võib muu hulgas olla seotud nende struktuuride olemuse või vormi, eseme, nende sisemiste kohustuste jaotuse, asjaomaste kaupade ja teenuste tarnimise viisi, nimetatud struktuuris osalejate arvu või kvaliteedi ning geograafilise ulatusega.

30 Lisaks sellele peab see ümberkorraldamine määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimese taande kohaselt (kõigis keeleversioonides, v.a taanikeelses) hõlmama tarnija „terve" turustusvõrgu või „selle olulise osa". Kõnealune turustussektori struktuurimuudatus peab olema märkimisväärne nii sisuliselt kui geograafiliselt.

31 Siseriiklike kohtute ja vahekohtute ülesanne on neile lahendada antud kohtuvaidluse konkreetsete asjaolude kogumist ja eelkõige asjaomase tarnija turustusvõrgu spetsiifilisest korraldusest lähtuvalt hinnata turustusvõrgu niisuguse ümberkorraldamise vajadust.

32 Nagu on täheldanud komisjon ja nagu on märkinud kohtujurist oma ettepaneku punktides 15–26, ei oma asjaolu, et määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimese taande taanikeelses versioonis — erinevalt selle sätte kõigist teistest keeleversioonidest — viidatakse vajadusele turustusvõrgu „põhjalikuks" (*gennemgribende*) ümberkorraldamiseks, siinkohal erilist tähtsust, kuna niisugune täpsustus ei lisa midagi juurde olulise muudatuse nõudele, mis tuleneb asjaomase tarnija turustusvõrgu tervikuna või selle olulise osa ümberkorraldamise toimumise tingimusest, mis esineb kõigis teistes keeleversioonides.

33 Mis puudutab teist tingimust, siis väidavad komisjon ja SMC, et üksnes tarnijal on voli omal äranägemisel hinnata oma turustusvõrgu ümberkorraldamise vajadust. Määruse nr 1475/95 eesmärk ei ole tegelikult nõuda kohtutelt ja vahekohtutelt tarnija kaubanduslike huvide hindamist niisuguste ümberkorraldamiste raames. Selle määruse sätted ei piira kuidagi tarnija vabadust oma turustajate arvu kindlaksmääramisel. Sellele tingimusele vastamiseks piisab põhjusliku seose esinemisest kokkuleppe lõpetamise ja asjaomase võrgu ümberkorraldamise vahel.

34 Selle väitega, mis komisjoni puhul erineb määruse nr 1400/2002 seletuskirja 68. küsimusele antud vastuses esitatust, ei saa nõustuda.

35 On vaieldamatult tõene, et kohtuvaidlustes, mis puudutavad määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimeses taandes sätestatud tingimustel kokkuleppe lühendatud etteteatamisega lõpetamise seaduslikkust, ei saa siseriiklikud kohtud ega vahekohtud seada kahtluse alla majanduslikke ja kaubanduslikke põhjendusi, millest lähtuvalt tarnija tegi otsuse oma turustusvõrgu ümberkorraldamiseks.

36 Vajadus niisuguse ümberkorralduse järele ei saa, ilma et see jätaks turustajad ilma igasugusest tõhusast kohtulikust kaitsest, tuleneda tarnija suvast, kuna määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimese taande kohaselt võimaldab see vajadus tarnijal — säilitades selles määruses sätestatud EÜ artikli 81 lõikest 3 tuleneva õiguse grupierandile — lõpetada kokkulepe ilma, et ta peaks järgima nimetatud artikli 5 lõike 2 punktis 2 ette nähtud tavalist kaheaastast etteteatamistähtaega.

37 Võttes arvesse nii määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimese taande eesmärki kui erandlikku olemust, peab ümberkorraldamise vajadus kokkuleppe aastase etteteatamisega lõpetamise õiguse kasutamiseks olema arvestataval moel õigustatav majandusliku tõhususega, mis tugineb tarnija ettevõttesisestel või -välistel objektiivsetel asjaoludel, mis turustusvõrgu kiire ümberkorraldamiseta võivad neid konkurentsitingimusi arvestades, milles tarnija tegutseb, kahjustada nimetatud turustusvõrgu olemasolevate struktuuride tõhusust.

38 Niisiis, ainuüksi asjaolust, et tarnija teeb oma turustusvõrgu hetkeolukorra subjektiivse majandusliku hinnangu alusel järelduse ümberkorraldamise vajalikkuse kohta, ei piisa selleks, et määratleda niisuguse ümberkorraldamise vajalikkust määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimese taande tähenduses. Vastupidi, iga võimalik ebasoodne majanduslik tagajärg, mis võiks tarnijat mõjutada

olukorras, kus ta peab turustuskokkuleppe kaheaastase etteteatamisega lõpetama, on niisugusel puhul asjassepuutuv.

39 Siseriiklike kohtute ja vahekohtute ülesanne on neile lahendada antud kohtuvaidluse konkreetsete asjaolude kogumist lähtuvalt hinnata turustusvõrgu niisuguse ümberkorraldamise objektiivset vajadust.

40 Järelikult tuleb kaheksandale ja üheksandale küsimusele vastata, et määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimest taanet tuleb tõlgendada nii, et olukord „kui see on vajalik terve võrgu või selle olulise osa ümberkorraldamiseks" eeldab asjaomase tarnija turustusvõrgu märkimisväärset muudatust nii sisuliselt kui geograafiliselt, mis peab olema arvestataval moel õigustatav majandusliku tõhususe kaalutlustega, mis tuginevad tarnija ettevõttesisestel või -välistel objektiivsetel asjaoludel, mis turustusvõrgu kiire ümberkorraldamiseta võivad arvestades neid konkurentsitingimusi, milles tarnija tegutseb, kahjustada nimetatud turustusvõrgu olemasolevate struktuuride tõhusust. Võimalikud ebasoodsad majanduslikud tagajärjed, mis võiks tarnijat mõjutada olukorras, kus ta peab turustuskokkuleppe kaheaastase etteteatamisega lõpetama, on niisugusel puhul asjassepuutuvad. Siseriiklike kohtute ja vahekohtute ülesanne on neile lahendada antud kohtuvaidluse konkreetsete asjaolude kogumist lähtuvalt hinnata, kas need tingimused on täidetud.

Kümnes küsimus

41 Kümnenda küsimusega soovib eelotsust taotlenud kohus teada, kellel lasub kohustus tõendada, et vastavalt määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimesele taandele on täidetud tarnija poolt kokkuleppe aastase etteteatamisega lõpetamise tingimused, ning kuidas täidetakse sellist tõendamiskoormist.

42 Siinkohal tasub meenutada, et Euroopa Kohus on juba sedastanud, et üksikvabastust taotleva ettevõtte kohustus on tõendada, et EÜ artikli 81 lõikes 3 ette nähtud tingimused on täidetud (vt selle kohta 17. jaanuari 1984. aasta otsus liidetud kohtuasjades 43/82 ja 63/82, VBVB ja VBBB *vs.* komisjon, EKL 1984, lk 19, punkt 52). Samal moel, võttes arvesse määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimeses taandes ette nähtud erandlikku kokkuleppe lõpetamise tähtaega võrreldes nimetatud artikli lõike 2 punktis 2 ette nähtud tavalise tähtajaga, on kokkuleppe aastase etteteatamisega lõpetamise õigust taotlev tarnija juhul, kui turustaja on sellise lõpetamise seaduslikkuse siseriiklikus kohtus või vahekohtus vaidlustanud, kohustatud tõendama, et nendest sätetest esimeses ette nähtud tingimused on täidetud.

43 Mis puutub viisi, kuidas tõendamiskoormist täidetakse, siis kuna määrus nr 1475/95 ei tee siinkohal mingeid ettekirjutusi, tuleneb see siseriiklikust õigusest.

44 Järelikult tuleb kümnendale küsimusele vastata, et määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimest taanet tuleb tõlgendada nii, et kui turustaja on kokkuleppe aastase etteteatamisega lõpetamise seaduslikkuse siseriiklikus kohtus või vahekohtus vaidlustanud, siis on tarnija kohustatud tõendama, et selles sättes kokkuleppe aastase etteteatamisega lõpetamise õiguse rakendamiseks ette nähtud tingimused on täidetud. Viis, kuidas tõendamiskoormist täidetakse, tuleneb siseriiklikust õigusest.

Esimene kuni seitsmes küsimus

45 Esimese kuni seitsmenda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimest taanet

tuleb tõlgendada nii, et tarnija, kes lõpetab turustuskokkuleppe selle sätte alusel, on kohustatud esiteks lõpetamise otsust formaalselt põhjendama ja teiseks esitama enne seda otsust ümberkorralduskava.

46 Nimetatud sättega taotletav eesmärk, st turustusvõrkude vahel tõhusa konkurentsi tagamine turustajate sõltuvust vähendades, vajab VS-i sõnul seda, et turustajate tegevust ei häiriks lõpetamise oht. Seega on tarnija kohustatud hiljemalt kokkuleppe lõpetamist käsitlevas teatises esitama kirjalikult objektiivsed ja selged põhjendused, millele see lõpetamine tugineb. Lisaks sellele on ümberkorralduskava eelnev olemasolu põhjendamisnõude oluliseks osaks. Komisjon on jõudnud samale seisukohale oma arvamuses, mis edastati Taani konkurentsiametile, nagu nähtub ka viimase poolt 20. detsembril 2002 VW-Audi Forhandlerforeningenile saadetud kirjast.

47 Sellega seoses tuleb siiski märkida, et määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimene taane, mille kohaselt selles määruses ette nähtud erandi tingimused „ei mõjuta" tarnija õigust kokkulepet vähemalt üheaastase etteteatamisega lõpetada, kui see on vajalik terve võrgu või selle olulise osa ümberkorraldamiseks, piirdub — nagu komisjongi oma märkustes õigesti väitis — üksnes sellise lihtsa võimaluse lisamisega nimetatud määrusesse, mis selles sättes kehtestatud rakendamistingimusi järgides ei piira poolte lepinguvabadust, mida nad asjas kohaldatava siseriikliku õiguse raames teostavad.

48 Kuigi määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimese taande sõnastuse kohaselt on tarnijal õigus kokkulepet vähemalt üheaastase etteteatamisega lõpetada, kui see on vajalik terve võrgu või selle olulise osa ümberkorraldamiseks, ei pane see talle mingit erilist kohustust seoses selle lõpetamise formaalsete põhjendustega ning

ümberkorraldamise vormi või sisuga. Tuleb tõdeda, et sellist kohustust ei tulene ühestki nimetatud määruse sättest.

49 Neil asjaoludel, nagu ka komisjon on käesolevas menetluses õigusega väitnud, kuulub küsimus selle kohta, kas kokkuleppe aastase etteteatamisega lõpetamine määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimesest taandest tulenevalt peab sisaldama formaalseid põhjendusi või kas tarnija peab koostama ümberkorralduskava enne lõpetamist käsitlevat teatist, üksnes siseriikliku õiguse valdkonda.

50 Vastupidi VS-i väidetele ei ole turustajad iseenesest ilma jäetud igasugusest kohtulikust kaitsest, sest — nagu nähtub ka käesoleva kohtuotsuse punktidest 42–44 — kui turustaja on kokkuleppe aastase etteteatamisega lõpetamise seaduslikkuse siseriiklikus kohtus või vahekohtus vaidlustanud, siis on tarnija kohustatud tõendama, et selles sättes kokkuleppe aastase etteteatamisega lõpetamise õiguse rakendamiseks ette nähtud tingimused on tegelikult täidetud.

51 Järelikult tuleb esimesele kuni seitsmendale küsimusele vastata, et määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimest taanet tuleb tõlgendada nii, et tarnija, kes lõpetab turustuskokkuleppe selle sätte alusel, ei ole kohustatud lõpetamise otsust formaalselt põhjendama ega esitama enne seda otsust ümberkorralduskava.

Üheteistkümnes küsimus

52 Selle küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas määruse nr 1400/2002 jõustumine oli iseenesest piisav, et tekiks vajadus turustusvõrk määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimese taande tähenduses ümber korraldada.

53 Komisjon ja SMC väidavad sisuliselt seda, et määruse nr 1400/2002 jõustumine võis iseenesest tekitada vajaduse turustusvõrk ümber korraldada. Komisjoni arvates ei saa siseriiklik kohus või vahekohus kalduda kõrvale hinnangust, mille tarnija on sellisele vajadusele andnud. Mis puudutab SMC-d, siis ta väidab, et käesolevas asjas tekitas määruse jõustumine iseenesest vajaduse Taanis asuv turustusvõrk põhjalikult ümber korraldada muu hulgas seetõttu, et toimus üleminek territoriaalse kaitsega ainuõigusliku turustamise süsteemilt valikulise turustamise süsteemile ilma sellise kaitseta ning seetõttu, et remonditöökojad said loa taotlemise õiguse, tingimusel et nad vastavad kvaliteedikriteeriumidele.

54 Siinkohal on sobiv märkida, et määrus nr 1400/2002 — nagu ka komisjon on selle määruse seletuskirjas väitnud — tegi määruses nr 1475/95 ette nähtud grupierandite süsteemiga võrreldes olulisi muudatusi, sätestades rangemad reeglid kui need, mida viimane kehtestas erandite tegemise kohta EÜ artikli 81 lõikes 1 sätestatud keeluga hõlmatud teatud konkurentsipiirangutest.

55 Täpsemalt, määrus nr 1400/2002 ei võimalda valikulise turustussüsteemi liikmetele grupierandit aktiivse ja passiivse müügi piirangute osas (nimetatud määruse artikli 4 lõike 1 punkti b alapunktid i ja iii, punktid d ja e), keelates seega grupierandite raames ainuõigusliku ja valikulise turustamissüsteemi kombinatsiooni, mille osas kehtestas erandi määrus nr 1475/95 (selle määruse artikli 3 punktid 8–10).

56 Selleks et saada õigust määrusega nr 1475/95 kehtestatud grupierandile, ei olnud tarnijad ometi mingil viisil kohustatud lisama oma turustuskokkulepetesse konkurentsipiiranguid EÜ artikli 81 lõike 1 tähenduses. Nagu määrus nr 1400/2002, kehtestas ka see määrus kui EÜ artikli 81 lõiget 3 rakendav määrus tegelikult üksnes teatavaid asjaomase sektori ettevõtjatele avatud võimalusi, et vältida EÜ artikli 81 lõikes 3 sätestatud keeldu, vaatamata teatud tüüpi piiravatele klauslitele nende turustus- ja teeninduskokkulepetes. Nimetatud määruste sätted ei

kohusta siiski ühtki ettevõtjat kasutama neid võimalusi, ei kehtesta siduvaid kohustusi, mis otseselt mõjutaksid kokkuleppe kehtivust või sisu, ega kohusta osapooli kohandama oma lepingute sisu (vt selle kohta 18. detsembri 1986. aasta otsus kohtuasjas 10/86: VAG France, EKL 1986, lk 4071, punktid 12 ja 16; 5. juuni 1997. aasta otsus kohtuasjas C-41/96: VAG, EKL 1997, lk I-3123, punkt 16, ja 30. aprilli 1998. aasta otsus kohtuasjas C-230/96: Cabour, EKL 1998, lk I-2055, punkt 47).

57 Seega, kuigi määruses nr 1475/95 ette nähtud grupierandit — nagu ka SMC rõhutas — kohaldati ainult siis, kui turustaja võttis üle kohustused remondi- ja hooldusteenuste ning taastustööde osas (nimetatud määruse artikli 4 lõike 1 punktid 1 ja 6 ning artikli 5 lõike1 punkt 1), samas kui määrus nr 1400/2002 ei võimalda grupierandit juhul, kui piiratakse turustaja võimalust sõlmida remondi- ja hooldusteenuste osutamiseks allhankeleping volitatud remonditöökodadega või kui piiratakse viimaste võimalust piirduda oma tegevuses ainult niisuguste toimingutega (viimase määruse artikli 4 lõike 1 punktid g ja h), ei kehtesta määrus nr 1400/2002 mingit keeldu turustajale, kes volitatud remonditöökojana jätkab selliste teenuste osutamist enda nimel tarnija kehtestatud ainuõigusliku või valikulise turustussüsteemi raames.

58 Sellest järeldub, et nagu ka komisjon on oma vastuses määruse nr 1400/2002 seletuskirja 20. küsimusele sisuliselt märkinud, ei teinud viimase jõustumine iseenesest kuidagi vajalikuks tarnija turustusvõrgu ümberkorraldamist määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimese taande tähenduses.

59 Võttes siiski arvesse määrusega nr 1400/2002 tehtud põhjalikke muudatusi erandi skeemis, võis kõnealuse määruse jõustumine mõjutada teatud tarnijaid oma turustuskokkuleppeid muutma, et kindlustada endale õigus selle määrusega

kehtestatud grupierandile. Täpsemalt oleks see nii võinud olla, kui määruses nr 1475/95 sätestatud skeemi alusel sõlmitud kokkulepped, olgugi et määrusega kooskõlas, sisaldasid „põhilisi" piiranguid määruse nr 1400/2002 artikli 4 lõike 1 tähenduses.

60 Just määrusega nr 1400/2002 tehtud oluliste muudatuste tõttu näeb viimase artikkel 10 ette, et EÜ artikli 81 lõikes 1 sätestatud keeldu ei kohaldata ajavahemikus 1. oktoobrist 2002 kuni 30. septembrini 2003 nende kokkulepete suhtes, mis on 30. septembril 2002 juba jõus ja mis ei vasta käesolevas määruses sätestatud erandi tingimustele, kuid vastavad määruses nr 1475/95 sätestatud erandi tingimustele.

61 Nagu nähtub määruse nr 1400/2002 põhjendusest 36, siis neid muudatusi, mida tarnijad võiksid oma turustusvõrgus pärast määruse nr 1475/95 jõustumist teha, saaks määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimese taande erandlikkust silmas pidades sisse viia ka lihtsalt täienduste tegemisega sel kuupäeval kehtivatesse kokkulepetesse, mil nimetatud määrus selleks ette nähtud üleminekuperioodi jooksul kehtivuse kaotab, ilma et niisugune muudatus, nagu ka VS kohtuistungil põhjendatult väitis, tooks automaatselt kaasa vajaduse asjas kohaldatava siseriikliku õiguse alusel nende kokkulepete lõpetamiseks või igal juhul terve turustusvõrgu või selle olulise osa ümberkorraldamiseks.

62 Siiski tuleb tunnistada, et isegi kui määruse nr 1400/2002 jõustumine ei toonud automaatselt kaasa vajadust turustusvõrkude ümberkorraldamiseks, võis iga tarnija turustusvõrgu spetsiifiline korraldus teatud juhtudel luua vajaduse sellisteks muudatusteks, mis olid niivõrd olulised, et neid võis tõepoolest käsitleda kui

ümberkorraldamist määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimese taande tähenduses.

63 Järelikult võis niisugune ümberkorraldus muu hulgas olla selle sätte tähenduses vajalik selleks, et grupierandi õiguse säilitamise eesmärgil otsustas tarnija, kes enne määruse nr 1400/2002 jõustumist ühendas ainuõigusliku ja selektiivse turustuse, oma turustusvõrgu ümber korraldada üksnes valikulise süsteemi kohaselt või säilitada ainuõiguslik turustussüsteem üksnes müügiteenustele, kehtestades valikulise turustussüsteemi volitatud remonditöökoja müügijärgsele teenindusele.

64 Viidates käesoleva kohtuotsuse punktidele 28–38, on siseriiklike kohtute ja vahekohtute ülesanne neile lahendada antud kohtuvaidluse konkreetsete asjaolude kogumist ja eelkõige tarnija poolt selleks otstarbeks esitatud tõenditest lähtuvalt hinnata, kas viimase tehtud muudatused kujutavad endast turustusvõrgu niisugust ümberkorraldamist ja kas see osutus määruse nr 1400/2002 jõustumisega vajalikuks.

65 Järelikult tuleb üheteistkümnendale küsimusele vastata, et määruse nr 1400/2002 jõustumine ei loonud iseenesest vajadust tarnija turustusvõrkude ümberkorraldamiseks määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimese taande tähenduses. Siiski võis kõnealune jõustumine iga tarnija turustusvõrgu spetsiifilisest korraldusest lähtuvalt luua vajaduse niivõrd olulisteks muudatusteks, et neid võis käsitleda nimetatud turustusvõrgu ümberkorraldamisena selle sätte tähenduses. Siseriiklike kohtute ja vahekohtute ülesanne on hinnata, kas neile lahendada antud kohtuvaidluse konkreetsete asjaolude kogumist lähtuvalt see nii ka on.

Kohtukulud

66 Et põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule märkuste esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

Komisjoni 28. juuni 1995. aasta määruse (EÜ) nr 1475/95 asutamislepingu artikli [81] lõike 3 kohaldamise kohta mootorsõidukite turustamist ja teenindust käsitlevate teatavate kokkuleppeliikide suhtes artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimest taanet tuleb tõlgendada nii, et:

— **olukord „kui see on vajalik terve võrgu või selle olulise osa ümberkorraldamiseks" eeldab asjaomase tarnija turustusvõrgu märkimisväärset muudatust nii sisuliselt kui geograafiliselt, mis peab olema arvestataval moel õigustatav majandusliku tõhususe kaalutlustega, mis tuginevad tarnija ettevõttesisestel või -välistel objektiivsetel asjaoludel, mis turustusvõrgu kiire ümberkorraldamiseta võivad neid konkurentsitingimusi arvestades, milles tarnija tegutseb, kahjustada nimetatud turustusvõrgu olemasolevate struktuuride tõhusust. Võimalikud ebasoodsad majanduslikud tagajärjed, mis võiks tarnijat mõjutada olukorras, kus ta peab turustuskokkuleppe**

kaheaastase etteteatamisega lõpetama, on niisugusel puhul asjassepuutuvad. Siseriiklike kohtute ja vahekohtute ülesanne on neile lahendada antud kohtuvaidluse konkreetsete asjaolude kogumist lähtuvalt hinnata, kas need tingimused on täidetud;

— **kui turustaja on kokkuleppe aastase etteteatamisega lõpetamise seaduslikkuse siseriiklikus kohtus või vahekohtus vaidlustanud, siis on tarnija kohustatud tõendama, et selles sättes kokkuleppe aastase etteteatamisega lõpetamise õiguse rakendamiseks ette nähtud tingimused on täidetud. Viis, kuidas tõendamiskoormist täidetakse, tuleneb siseriiklikust õigusest;**

— **tarnija, kes lõpetab turustuskokkuleppe selle sätte alusel, ei ole kohustatud lõpetamise otsust formaalselt põhjendama ega esitama enne seda otsust ümberkorralduskava;**

— **komisjoni 31. juuli 2002. aasta määruse (EÜ) nr 1400/2002 asutamislepingu artikli 81 lõike 3 kohaldamise kohta teatavat liiki vertikaalsete kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse suhtes mootorsõidukisektoris jõustumine ei loonud iseenesest vajadust tarnija turustusvõrkude ümberkorraldamiseks määruse nr 1475/95 artikli 5 lõike 3 esimese lõigu esimese taande tähenduses. Siiski võis kõnealune jõustumine iga tarnija turustusvõrgu spetsiifilisest korraldusest lähtuvalt luua vajaduse niivõrd olulisteks muudatusteks, et neid võis käsitleda nimetatud turustusvõrgu ümberkorraldamisena selle sätte tähenduses. Siseriiklike kohtute ja vahekohtute ülesanne on hinnata, kas neile lahendada antud kohtuvaidluse konkreetsete asjaolude kogumist lähtuvalt see nii ka on.**

Allkirjad